

Socialdepartementet

Remissvar. Delbetänkande Stärkt pandemiberedskap (SOU 2025:48)

Beslut

Hälso- och sjukvårdsdirektören beslutar att förvaltningen lämnar remissvar enligt nedan.

Ärendebeskrivning

Utredningens uppdrag har syftat till att stärka beredskapen inför framtida pandemier. Utredningen har tagit fram ett underlag till en nationell strategi för hantering av pandemier, samt sett över olika sätt för att stärka författningsberedskapen. Region Gotland bedömer att utredningens förslag till stor del är väl avvägda, men att det finns områden som behöver förtydligas ytterligare.

Yttrande

Bakgrunden till uppdraget är de allvarliga konsekvenser som covid-19-pandemin medförde för många människor och den stora belastning och påverkan på vården och samhället i stort som den innebär. Den utredning, samverkan och kunskapsinhämtning som har genomförts har varit tydligt inriktad på att omhänderta kunskap och erfarenheter från pandemin. Utredningen har varit generisk eftersom nästa pandemi kan orsakas av ett smittämne vars allvarlighet, smittvägar och smittsamhet kan skilja sig avsevärt från SARS-CoV-2 som orsakar sjukdomen covid-19, men grundar sig på några antaganden. Ett antagande är att nästa pandemi sannolikt kommer att orsakas av ett nytt luftvägsvirus mot vilket immunitet saknas hos stora delar av jordens befolkning. Ett sådant virus kan vara ett tidigare helt okänt virus, ett känt djurvirus som nyligen överförts till människa, eller ett känt humant virus som påtagligt har förändrats. Utredningen har vidare valt att inte begränsa sig till pandemier, utan använder begreppet ”omfattande smittspridning” då ordet pandemi saknar en reglerad definition.

Region Gotland anser att utredningen är gedigen och väl genomförd, och instämmer i utredningens bedömning att åtgärder som vidtas med stöd av smittskyddslagen även i fortsättningen ska vila på grundprinciperna frivillighet och proportionalitet.

Kapitel 6: Ett krav på handling ingår i ansvarsprincipen

6.4 Överväganden om en särskild handlingsprincip för smittskyddsåtgärder

Ansvarsprincipen innebär att den som har ansvar för en verksamhet under normala förhållanden ska ha det också under en krissituation, och därmed ingår krav på

handling i ansvarsprincipen. I ansvarsprincipen ingår ett krav på berörda aktörer att agera proaktivt och vara beredda på att vidta nödvändiga åtgärder vid en kris, även när informationsbrist råder. Region Gotland instämmer i utredningens bedömning att det är ansvarsprincipen som ska råda och att det inte behövs en särskild handlingsprincip.

Kapitel 7: Omfattande smittspridning ställer särskilda krav på smittskyddet

7.1. Regionernas skyldighet att upprätthålla beredskap inom smittskyddet bör tydliggöras

Region Gotland anser att det är viktigt att tydliggöra regionernas beredskap inom smittskyddet. Däremot är det inte tydligt i utredningen vilken roll smittskyddsläkaren får i arbetet med att ta fram en plan. Det är också viktigt att i linje med smittskyddsläkarens samordnande ansvar bör epidemi- och pandemiplanen tas fram i samarbete med andra aktörer i länet som kan ha betydelse för planen, så som den regionala hälso- och sjukvårdsförvaltningen, länsstyrelse och kommuner. Därtill behöver länsstyrelser och kommuner ta fram egna planer som ligger med den övergripande pandemiplan, vilket kan omfatta förväntan på antalet vårdplatser, ramar för samordning inom primärvården och hur storskalig testning ska kunna provtagning genomföras mm. I förslaget till ny bestämmelse saknas också regionernas beredskapsverksamheter. De senaste årens försämrade världsläge har inneburit ökat fokus på försvar och beredskap. I regionerna finns beredskapsverksamheter, vilka bör inkluderas och få en roll i det förberedande arbetet med att hantera en situation med hög smittspridning. En tydligare skrivning är att smittskyddsläkaren ansvarar för att ta fram en övergripande epidemi- och pandemiplan som ska fastställas av regionledningen och att regionens samtliga verksamheter ska bidra genom att ta fram planer som dockar in i den övergripande planen.

7.4 Definitionen av samhällsfarliga sjukdomar bör ändras

Region Gotland anser att den föreslagna förändrade skrivningen där samhällsfarliga sjukdom avser allmänfarliga sjukdomar som kan få en spridning i samhället som innebär en allvarlig störning eller överhängande risk för en allvarlig störning i viktiga samhällsfunktioner och som kan kräva extraordinära smittskyddsåtgärder enligt smittskyddslagen eller åtgärder enligt lagen om samhällsinriktade smittskyddsåtgärder, är ett viktigt förtydligande som ger ökat handlingsutrymme tidigt i en situation med risk för omfattande smittspridning. Att åtgärderna kan krävas tydliggör att det är fråga om en bedömning att smittspridningen är eller i närtid riskerar bli sådan att det är nödvändigt och ändamålsenligt att säkerställa möjligheten att kunna vidta extraordinära smittskyddsåtgärder.

7.5 Undantag från vissa skyldigheter bör kunna göras vid en samhällsfarlig sjukdom

7.5.1 Regeringen och Folkhälsomyndigheten har möjlighet att föreskriva om undantag från anmälningsskyldigheten

Utredningen anser att regeringens och Folkhälsomyndighetens möjlighet att enligt gällande lagstiftning meddela föreskrifter om undantag från skyldigheten att anmäla konstaterade och misstänkta fall av en allmänfarlig eller annan anmälningspliktig sjukdom till smittskyddsläkaren och till Folkhälsomyndigheten även gäller även vid omfattande smittspridning. Något ytterligare bemyndigande behövs därför inte. Region Gotland anser att under covid-19-pandemin fattades beslut att nationellt upphöra med krav på kliniska anmälningar för covid-19 i ett läge när situationen var ohållbar för någon eller några regioner med uttalad smittspridning, medan det fortfarande förekom relativt få fall i andra regioner. Ett komplement till dagens formulering i smittskyddslagen skulle kunna vara att tillåta regionala undantag beroende på regionala skillnader i smittspridningen.

7.6 Bestämmelser om hälsokontroll vid inresa bör göras mer ändamålsenliga . 7.6.1 Folkhälsomyndigheten bör få fatta beslut om hälsokontroll även om ett utbrott inte konstaterats

Utredningens förslag är att Folkhälsomyndigheten ska få fatta beslut om hälsokontroll på platsen för inresan om det finns grundad anledning att anta att det i ett visst geografiskt område pågår ett utbrott av en samhällsfarlig sjukdom. Region Gotland instämmer att det är en viktig förändring från dagens skrivning, eftersom åtgärden kan vara viktig att vidta vid misstanke om ett utbrott men för sen för att vara verksam när ett utbrott väl har konstaterats.

7.6.3 Innebörden av en hälsokontroll och möjligheten att provta personer vid inresa bör tydliggöras

I nuvarande bestämmelser om hälsokontroll vid inresa anges uttryckligen att hälsokontrollen inte får vara förenad med frihetsberövande eller innefatta provtagning eller annan åtgärd som innebär kroppsligt ingrepp. Region Gotland instämmer i utredningens slutsats att innebörden av hälsokontrollen och möjligheten att provta personer vid inresa i landet bör tydliggöras i smittskyddslagen. Tvångsprovtagning ska fortsatt vara en sista åtgärd.

7.6.4 Innebörden av en hälsokontroll bör regleras

Av bestämmelserna framgår att en hälsokontroll är i huvudsak ett samtal som ska mynna ut i en individuell medicinsk bedömning. Det är smittskyddsläkaren som ansvarar för att verkställa beslut om hälsokontroll. Beslutet kan verkställas genom att smittskyddsläkaren själv eller läkare och sjuksköterskor från en vårdcentral utför själva hälsokontrollen. Region Gotland anser att med erfarenheterna från covid-19-pandemin så behöver avsnittet hälsokontroll vid inresa tydliggöras och bli mer verklighetsanpassat. Att ha individuella samtal med samtliga resenärer på ett stort flygplan är extremt tidskrävande och när det kommer till en färja eller ett kryssningsfartyg med tusentals resenärer är det inte genomförbart. För en liten region med begränsat antal hälso- och sjukvårdspersonal skulle konsekvenserna av åtgärden bli betydande påverkan på förmågan att bedriva annan vård under tiden som hälsosamtalen pågår vilket inte kan bedömas rimligt.

Kapitel 8 En ordning för storskalig testning och smittspårning

Region Gotland anser att avsnittet behöver bli tydligare vad gäller ansvaret för att genomföra testning av de patienter som har kommunal hälso- och sjukvård samt vem som ska genomföra provtagningen för omsorgstagare som inte har kommunal hälso- och sjukvård såsom personer med hemtjänstinsatser.

8.9.4 Storskalig testning kräver kommuniserande it-system och viss standardisering av data.

Region Gotland instämmer i utredningens förslag och vill framhålla att en viktig princip är att provsvar ska finnas tillgängliga i patientjournalen och inte i separata system.

8.9.5 Förbättrade system och digitala verktyg behövs för storskalig smittspårning.

Utredningen föreslår att regionernas arbete med att utveckla smittspårningen samordnas på nationell nivå, och att Folkhälsomyndigheten får i uppdrag att samordna arbetet, i samarbete med E-hälsomyndigheten. En del av uppdraget till Folkhälsomyndigheten är att samordna regionernas arbete med att utveckla den digitala kommunikationen av svarsrapporteringen till enskilda för att vidta åtgärder som förhindrar eller begränsar smittspridning. I uppdraget ingår också att utreda rättsliga frågor i samband med utveckling av system och digitala verktyg för sådan kommunikation och, vid behov, föreslå nödvändiga författningsändringar. Region

Gotland välkomnar förslaget att Folkhälsomyndigheten får i uppdrag att samordna arbetet, och framhåller att de system som är avsedda att använda vid en kris ska vara samma som används i vardagen, men med möjligheten att anpassa funktionerna till förändrade regelverk som kan tillkomma i en situation med omfattande smittspridning. Det vore värdefullt att undersöka vidare möjligheten att använda den befintliga plattformen Sminet som bas även för digital smittspårning, istället för att bygga ännu ett nytt system från grunden.

9 Stärkt beredskap med en lag om samhällsinriktade smittskyddsåtgärder

9.18 Information till allmänheten om samhällsinriktade smittskyddsåtgärder

Utredningens förslag är att Folkhälsomyndigheten ska se till att allmänheten har tillgång till relevant och samlad information om föreskrifter om samhällsinriktade smittskyddsåtgärder som meddelas i anslutning till den nya lagen, samt om beslut om samhällsinriktade smittskyddsåtgärder som fattats med stöd av lagen. Informationen ska vara lättillgänglig och behovsanpassad. Region Gotland tolkar skrivningen som att Folkhälsomyndigheten får det övergripande ansvaret, samtidigt som smittskyddsläkaren enligt smittskyddslagen har ett regionalt ansvar. Här behövs ett förtydligande så att uppdragen blir tydliga och kompletterar varandra på ett konstruktivt sätt. Det får inte förekomma att Folkhälsomyndigheten förmedlar information till allmänheten som inte är förankrad med smittskydden. Erfarenheterna från covid-19-pandemin visade att den regionala smittskyddsläkaren på många ställen i landet hade bäst genomslag i media och också bäst förutsättningar att förmedla information på ett sätt som lokalt uppfattades som relevant, rimligt och trovärdigt, samtidigt som det fanns förväntningar från lokala media att smittskyddet skulle tolka informationen som Folkhälsomyndigheten tagit fram i ljuset av regionala förhållanden.

En av lärdomarna av under covid-19-pandemin var insikten i att det svenska samhället har grupper dit vi inte når med information riktad till allmänheten. Hälsö- och sjukvårdsförvaltningen anser att i avsnittet 9.18 saknas en fördjupning och sammanfattning av goda och dåliga erfarenheter från arbetet med att få ut information till svårnådda grupper för att tillse att alla i samhället är bättre rustade för att hantera nästa kris, oavsett socioekonomisk position och språk. Hanteringen av så kallade svårnådda grupper bör också omfatta avsnitten avseende testning och smittspårning.

Kapitel 10 Underlag till en nationell strategi för hantering av pandemier

10.10.1 Uppdrag att kartlägga oklara ansvarsförhållanden

Region Gotland välkomnar förslaget att myndigheter får i uppdrag via regleringsbrev att se över regelverk och arbetssätt så att oklara ansvarsförhållanden förebyggs i fråga om hantering av en pandemi eller annan omfattande smittspridning. Erfarenheterna från covid-19-pandemin är att det skapade oro och merarbete när olika myndigheters besked inte var överensstämmande. Det tydligaste exemplet rör skyddsutrustningen, där Folkhälsomyndigheten och Arbetsmiljöverket inte var samordnade i tolkning och beslut som riktade sig till regioners och kommuners verksamheter.

Hälsö- och sjukvårdsförvaltningen

Marie Loob
Hälsö- och sjukvårdsdirektör

Skickas till

Socialdepartementet
Hälsö- och sjukvårdsnämnden